

UOT 32:93/94

ŞAHİSMAYIL İSMAYILOV

Azərbaycan Dillər Universiteti, Azərbaycan Universiteti

tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

<https://orcid.org/0000-0002-7441-3575>

ismayilovsahismayil@gmail.com

MÜSTƏQİLLİKDƏN SONRA AZƏRBAYCANIN XARİCİ SİYASƏTİNİN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/114/148-153>

Bu məqalədə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra xarici siyasətinin formalaşması və inkişaf mərhələləri araşdırılmışdır. Tədqiqatın aktuallığı Azərbaycanın regional və beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyinin güclənməsi, enerji diplomatiyasının genişlənməsi və 2020-ci il Vətən müharibəsindən sonra yaranmış yeni geosiyasi reallıqların xarici siyasət strategiyasına təsirinin öyrənilməsi ilə bağlıdır. Araşdırmanın məqsədi müstəqillikdən sonrakı dövrdə Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərini, prioritetlərini və beynəlxalq münasibətlər sistemində rolunu müəyyənləşdirməkdir. Tədqiqat zamanı tarixi-müqayisəli, sistemli təhlil və məzmun analizi metodlarından istifadə edilmiş, Heydər Əliyev və İlham Əliyev dövrlərində həyata keçirilən xarici siyasət strategiyaları müqayisəli şəkildə təhlil olunmuşdur.

Açar sözlər: Azərbaycanın xarici siyasəti, enerji diplomatiyası, beynəlxalq münasibətlər, strateji tərəfdaşlıq, Qarabağ müharibəsi, regional təhlükəsizlik, balanslaşdırılmış diplomatiya.

Giriş. Azərbaycanın xarici siyasəti dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra ölkənin milli maraqlarının qorunması, beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyinin möhkəmləndirilməsi və regional təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində formalaşmışdır. Xüsusilə Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi, regional geosiyasi proseslər, enerji resurslarının beynəlxalq bazarlara çıxarılması və böyük dövlətlərlə münasibətlərin qurulması Azərbaycanın xarici siyasət kursunun əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir.

Mövzu ilə bağlı müxtəlif tədqiqatlarda Azərbaycanın xarici siyasətinin ayrı-ayrı istiqamətləri (enerji diplomatiyası, Türkiyə və Rusiya ilə münasibətlər, eləcə də beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq məsələləri) geniş şəkildə təhlil edilmişdir [1, s.60; 5, s.75; 8, s.82]. Xüsusilə Azərbaycanın enerji strategiyası və regional təhlükəsizlik siyasəti haqqında aparılan araşdırmalar ölkənin beynəlxalq mövqeyinin güclənməsində enerji layihələrinin rolunu ön plana çıxarmışdır. Bununla yanaşı, bəzi tədqiqatlarda NATO, ATƏT-in Minsk Qrupu ilə münasibətlər ayrıca araşdırılmış, Qarabağ müharibəsinin xarici siyasətə təsiri qiymətləndirilmişdir [4, s.45; 6, s.73].

Tədqiqatın əsas məqsədi müstəqillikdən sonra Azərbaycanın xarici siyasətinin formalaşması və inkişaf mərhələlərini təhlil etmək, onun əsas prioritetlərini və beynəlxalq münasibətlər sistemində rolunu müəyyənləşdirməkdir. Qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyən edilmişdir:

- Azərbaycanın müstəqillikdən sonrakı xarici siyasət kursunun əsas istiqamətlərini araşdırmaq;
- Heydər Əliyev və İlham Əliyev dövrlərində həyata keçirilən xarici siyasət strategiyalarını təhlil etmək;
- Qarabağ münaqişəsinin və 2020-ci il Vətən müharibəsinin Azərbaycanın xarici siyasətinə təsirini araşdırmaq.

Əsas hissə. Azərbaycanın xarici siyasəti müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkənin milli maraqlarının qorunması, beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyinin möhkəmləndirilməsi və regional təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində formalaşmışdır [3, s.120]. Xüsusilə enerji siyasəti, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq, qonşu dövlətlərlə münasibətlər və strateji tərəfdaşlıqlar Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərini təşkil edir [5, s.63]. Müasir dövrdə Azərbaycan balanslaşdırılmış və çoxşaxəli xarici siyasət yürüdərək həm regional, həm də global səviyyədə nüfuzunu

artırmağa çalışır [2, s.16]. Bu siyasət ölkənin iqtisadi inkişafına, siyasi sabitliyinə və beynəlxalq arenada etibarlı tərəfdaş kimi tanınmasına mühüm təsir göstərmişdir.

Azərbaycan müstəqilliyinin ilk illərində mürəkkəb siyasi və hərbi vəziyyətlə üzləşmişdir. Xüsusilə Ermənistanla Dağlıq Qarabağ müharibəsi dövründə ölkənin xarici siyasətinin əsas məqsədi ərazi bütövlüyünü qorumaq, beynəlxalq dəstək qazanmaq və dünya dövlətlərini Ermənistanın işğalçı siyasəti barədə məlumatlandırmaq olmuşdur [3, s.117]. Xarici siyasətdə Türkiyə ilə münasibətlər xüsusi yer tutmuş, qardaş ölkə Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan ilk dövlətlərdən biri olmuşdur [5, s.132]. Bununla yanaşı, ölkə daxilində siyasi qeyri-sabitlik və müharibənin ağır nəticələri xarici siyasətin tam şəkildə həyata keçirilməsinə maneələr yaratmışdır.

1993-cü ildə ümummillə lider Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanın xarici siyasətində sabitlik və balanslaşdırılmış diplomatik kurs formalaşmağa başlamışdır. Bu dövrdə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq gücləndirilmiş, atəşkəsə nail olunması üçün diplomatik danışıqlara üstünlük verilmişdir. Heydər Əliyev müharibənin bitməsi üçün səylə çalışırdı. 1994-cü il mayın 5-də imzalanmış Bişkek protokolu Azərbaycan ilə Ermənistan arasında Birinci Qarabağ müharibəsində atəşkəsin əldə olunmasına yönəlmiş mühüm sənəd olmuşdur. Protokol Bişkek şəhərində, MDB Parlamentlərarası Assambleyasının vasitəçiliyi ilə hazırlanmışdır. Sənəd Azərbaycan, Ermənistan və Dağlıq Qarabağ bölgəsinin erməni icmasının nümayəndələri tərəfindən imzalanmışdır.

Bişkek protokolunun əsas məqsədi hərbi əməliyyatların dayandırılması və tərəflər arasında sülh danışıqlarına şərait yaradılması idi.

90-cı illərdə Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətində sonralar enerji diplomatiyası kimi tanınan vacib bir istiqamət yarandı. Dünyanın iri şirkətləri ilə 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış "Əsrin müqaviləsi"ndən sonra yeni böyük həcmli neft ixracı planlarının reallaşdırılması ölkənin daxili həyatı və xarici siyasətinin yenidən qurulması və canlandırılması üçün açar rolunu oynadı. Bakı-Ceyhan neft, Bakı-Ərzurum qaz əsas ixrac boru kəmərlərinin tikintisinə başlandı. Sonrakı illərdə onların işə salınması nəticəsində Azərbaycan nəinki özünün enerji təhlükəsizliyini təmin etdi, eyni zamanda neft, qaz paylaşdırıcı və tranzit ölkəyə çevrilərək Avropanın enerji təminatında mühüm rol oynamağa başladı [8].

Heydər Əliyev xarici siyasətində Türkiyə ilə münasibətlər xüsusi yer tutmuşdur. Azərbaycan və Türkiyə arasında əlaqələr ortaq tarix, dil və mədəni dəyərlərə əsaslanaraq strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmişdir [6, s.144]. Bu münasibətlərin inkişafında Heydər Əliyev ilə Türkiyə prezidenti Süleyman Dəmirəl arasında keçirilən görüşlər mühüm rol oynamışdır. 1994-cü ilin fevral ayında Heydər Əliyevin Türkiyəyə rəsmi səfəri zamanı Ankarada keçirilən görüşdə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi və regional təhlükəsizlik məsələləri müzakirə olunmuşdur. Türkiyə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini açıq şəkildə bəyan etmişdir [1, s.57].

1996-cı ildə Bakıda keçirilən görüşlərdə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri layihəsi əsas müzakirə mövzularından biri olmuşdur. Bu layihə iki ölkə arasında iqtisadi əməkdaşlığın dərinləşməsinə və Azərbaycanın enerji resurslarının dünya bazarına çıxarılmasına şərait yaratmışdır [4, s.120] 1999-cu ilin noyabrında İstanbul şəhərində keçirilən beynəlxalq sammit çərçivəsində Heydər Əliyev və Süleyman Dəmirəl yenidən görüşmüş, burada strateji əməkdaşlıq və regional layihələr müzakirə olunmuşdur. Bu görüş Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin daha da möhkəmlənməsinə səbəb olmuşdur [6, s.45] Ümumilikdə, Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi xarici siyasət Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərini yüksək strateji səviyyəyə qaldırmış və iki ölkə arasında davamlı əməkdaşlığın əsasını qoymuşdur.

Azərbaycan ilə Pakistan arasında münasibətlər dostluq və strateji əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanır. Pakistan Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan ilk dövlətlərdən biri olmuş və Ermənistanı bu günə qədər rəsmi şəkildə tanımamışdır. Bu da iki ölkə arasında siyasi əlaqələrin daha da yaxınlaşmasına səbəb olmuşdur [6, s.162] Azərbaycan ilə Pakistan arasında diplomatik əlaqələr 1990-cı illərin əvvəllərində qurulmuş və sonrakı illərdə sürətlə inkişaf etmişdir. Hər iki ölkə beynəlxalq təşkilatlarda, xüsusilə BMT və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı çərçivəsində bir-birini dəstəkləmişdir. Azərbaycan da Pakistanın Kəşmir məsələsində mövqeyini dəstəkləyir [4, s.112]

İlham Əliyevin dövründə Azərbaycanın xarici siyasətində NATO ilə əməkdaşlıq əsasən “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramı çərçivəsində inkişaf etmişdir. Azərbaycan NATO ilə tam üzvlük siyasəti aparmasa da, təhlükəsizlik, hərbi islahatlar və beynəlxalq sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak vasitəsilə əməkdaşlığı genişləndirmişdir [4, s.78]. NATO ilə münasibətlərdə əsas məqsəd ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi və Qərb standartlarına uyğunlaşma olmuşdur [6, s.37].

ATƏT ilə münasibətlər isə daha çox Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin həlli ilə bağlı olmuşdur. Azərbaycan ATƏT çərçivəsində ərazi bütövlüyü prinsipini əsas götürərək münaqişənin beynəlxalq hüquq normaları əsasında həllini tələb etmişdir. Prezident İlham Əliyev ATƏT sammitlərində çıxış edərək uzun illər davam edən müzakirələrin nəticəsiz qalmasını tənqid etmiş və daha real yanaşmanın vacibliyini vurğulamışdır [4, s.49].

ATƏT Minsk Qrupu ilə münasibətlər isə daha tənqidi xarakter daşımışdır. Azərbaycan uzun illər bu qrupun münaqişəni həll edə bilmədiyini bildirərək onun effektivliyini sual altına almışdır. Xüsusilə 2020-ci il Vətən müharibəsindən sonra Azərbaycan tərəfi Minsk Qrupunun fəaliyyətinin artıq faktiki olaraq əhəmiyyətini itirdiyini bəyan etmişdir. Prezident İlham Əliyevin mövqeyinə görə, münaqişə hərbi-siyasi yolla həll olunduqdan sonra bu formatın rolu minimuma enmişdir [2, s.112].

İlham Əliyev dövründə Türkiyə ilə münasibətlər strateji müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəlmiş və bu əməkdaşlıq xüsusilə Qarabağ münaqişəsi kontekstində daha da güclənmişdir. Azərbaycan və Türkiyə “Bir millət, iki dövlət” prinsipi əsasında siyasi, iqtisadi və hərbi sahələrdə sıx əməkdaşlıq etmişdir [6, s.87]. İki ölkə arasında yüksək səviyyəli dövlət səfərləri və görüşlər müntəzəm xarakter daşımışdır. Prezident İlham Əliyev və Türkiyə rəhbərliyi arasında keçirilən görüşlərdə enerji layihələri ilə yanaşı, regional təhlükəsizlik və xüsusilə Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi əsas müzakirə mövzusu olmuşdur. Türkiyə bütün dövrlərdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləmişdir [4, s.117].

Qarabağ münaqişəsi Azərbaycanın xarici siyasətində ən mühüm istiqamətlərdən biri olmuşdur. 1990-cı illərdə başlayan münaqişənin nəticəsində Azərbaycan ərazilərinin bir hissəsi işğal edilmişdi. İlham Əliyev dövründə bu məsələ beynəlxalq platformalarda daim gündəmdə saxlanılmış, ATƏT və digər təşkilatlar çərçivəsində Azərbaycanın mövqeyi müdafiə olunmuşdur [3, s.73]. 2020-ci ilin sentyabrında başlanan İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycan tarixində həlledici mərhələ olmuşdur. 44 gün davam edən müharibə nəticəsində Azərbaycan bir çox işğal olunmuş ərazilərini azad etmişdir. Bu dövrdə Türkiyə Azərbaycanın yanında olduğunu siyasi və mənəvi dəstəklə açıq şəkildə nümayiş etdirmişdir. Bu dəstək Azərbaycan cəmiyyətində və beynəlxalq arenada böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir [7].

Müharibənin başa çatmasından sonra imzalanmış üçtərəfli bəyanat (Azərbaycan–Rusiya–Ermənistan) regionda yeni reallıq yaratmışdır. Qarabağ münaqişəsinin hərbi mərhələsi Azərbaycanın xeyrinə başa çatmış, ölkənin ərazi bütövlüyü böyük ölçüdə bərpa edilmişdir. Bu prosesdən sonra Azərbaycan–Türkiyə münasibətləri daha da möhkəmlənmiş və 2021-ci ildə imzalanan Şuşa Bəyannaməsi ilə rəsmi müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəlmişdir [4, s.123]. Ümumilikdə, İlham Əliyev dövründə Azərbaycan–Türkiyə münasibətləri Qarabağ münaqişəsi fonunda daha da güclənmiş, hərbi-siyasi əməkdaşlıq regional təhlükəsizlik sistemində mühüm rol oynamışdır.

İlham Əliyevin xarici siyasətində Ermənistan ilə münasibətlər əsasən Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi və ərazi bütövlüyü məsələsi üzərində formalaşmışdır. Azərbaycan tərəfi uzun illər Ermənistanın işğalçı siyasətini beynəlxalq hüquq çərçivəsində tənqid etmiş və münaqişənin yalnız ölkənin suverenliyi və ərazi bütövlüyü prinsipi əsasında həllini tələb etmişdir [3, s.56]. İlham Əliyev dövründə Ermənistanla diplomatik münasibətlər faktiki olaraq münaqişənin mövcudluğu səbəbilə məhdud olmuşdur. Azərbaycan ATƏT və digər beynəlxalq platformalarda Ermənistanın işğal etdiyi ərazilərdən çıxmasını əsas tələb kimi irəli sürmüşdür. Bu mövqe uzun illər ərzində dəyişməz qalmış və Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas prioritetlərindən biri olmuşdur [6, s.137].

2020-ci il İkinci Qarabağ müharibəsi Azərbaycan–Ermənistan münasibətlərində həlledici mərhələ olmuşdur. 44 gün davam edən hərbi əməliyyatlar nəticəsində Azərbaycan bir çox işğal olunmuş ərazilərini azad etmişdir. Müharibədən sonra imzalanan üçtərəfli bəyanat regionda yeni siyasi reallıq yaratmışdır. Bundan sonra Azərbaycan Ermənistanla sülh müqaviləsinin imzalanması istiqaa-

mətində danışıqlara başlamışdır. İlham Əliyevin mövqeyinə görə, gələcək münasibətlər qarşılıqlı tanınma, sərhədlərin delimitasiyası və ərəzi bütövlüyünün qarşılıqlı qəbuluna əsaslanmalıdır. Azərbaycan tərəfi regionda davamlı sülhün yalnız beynəlxalq hüquq normalarına uyğun şəkildə mümkün olduğunu bildirir [4, s.21].

Bu siyasətin əsas məqsədi ölkənin iqtisadi müstəqilliyini gücləndirmək, tranzit ölkəyə çevrilmək və Avropanın enerji təhlükəsizliyində mühüm rol oynamaq olmuşdur [6, s.83]. Bu istiqamətdə ən mühüm layihələrdən biri Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri olmuşdur. Bu boru xətti Azərbaycan neftinin Gürcüstan və Türkiyə vasitəsilə Aralıq dənizi limanlarına çıxarılmasını təmin etmiş və ölkənin beynəlxalq enerji bazarına integrasiyasını gücləndirmişdir. Daha sonra həyata keçirilən Bakı–Tbilisi–Ərzurum qaz kəməri Azərbaycanın qaz ixrac imkanlarını artırmış və Avropa bazarına çıxışını genişləndirmişdir. Bu layihələr Azərbaycanı regionda mühüm enerji ixracatçısına çevirmişdir [3, s.65].

İlham Əliyevin xarici siyasətində mədəniyyət sahəsi “yumşaq güc” (soft power) vasitəsi kimi mühüm yer tutur. Bu siyasətin əsas məqsədi Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə mədəni irsini tanıtmaq, ölkənin imicini gücləndirmək və xalqlar arasında dostluq münasibətlərini inkişaf etdirməkdir [4, s.15]. Bu istiqamətdə Heydər Əliyev Fondu xüsusi rol oynayır. Fondun təşəbbüsü ilə müxtəlif ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyət günləri, sərgilər, musiqi festivalları və humanitar layihələr həyata keçirilmişdir [9]. Bu tədbirlər Azərbaycan mədəniyyətinin dünya səviyyəsində tanınmasına xidmət edir.

Azərbaycanın mədəni xarici siyasətində UNESCO və digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq da mühüm yer tutur. Ölkənin muğam sənəti, aşıq musiqisi və Novruz bayramı kimi mədəni irs nümunələri UNESCO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilmişdir. Bu, Azərbaycanın mədəni diplomatiyasının uğurlu nəticələrindən biridir [6, s.12].

İlham Əliyev dövründə Rusiya ilə münasibətlər pragmatik və balanslaşdırılmış xarici siyasət xətti əsasında inkişaf etmişdir. Azərbaycan Rusiya ilə həm siyasi, həm iqtisadi, həm də təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlığı qoruyub saxlamış, eyni zamanda milli maraqlarını prioritet kimi müəyyən etmişdir [3, s.63]. İki ölkə arasında yüksək səviyyəli görüşlər müntəzəm şəkildə keçirilmişdir. Prezident İlham Əliyev və Rusiya rəhbərliyi arasında aparılan danışıqlarda enerji, ticarət, nəqliyyat dəhlizləri və regional təhlükəsizlik məsələləri əsas yer tutmuşdur. Azərbaycan Rusiya ilə iqtisadi əlaqələri, xüsusilə ticarət dövriyyəsini genişləndirməyə maraq göstərmişdir [6, s.98].

Qarabağ münaqişəsi dövründə Rusiya regionda vasitəçi rolunu oynamışdır. 2020-ci il İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Rusiya sülhməramlı qüvvələri müəyyən müddət Qarabağ bölgəsində yerləşdirilmişdir. Bu, iki ölkə arasında təhlükəsizlik və diplomatik əlaqələrin yeni mərhələyə keçməsinə səbəb olmuşdur [4, s.78]. Ümumilikdə, Azərbaycan–Rusiya münasibətləri əməkdaşlıq və ehtiyatlı balans siyasəti üzərində qurulmuş, tərəflər arasında həm qarşılıqlı maraqlara əsaslanan əməkdaşlıq, həm də regional məsələlərdə fərqli mövqelər müşahidə olunmuşdur.

İlham Əliyev dövründə Avropa ölkələri ilə münasibətlər Azərbaycanın xarici siyasətinin ən mühüm istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu siyasət əsasən enerji diplomatiyası, iqtisadi əməkdaşlıq, nəqliyyat layihələri və siyasi dialoq üzərində qurulmuşdur. Azərbaycan Avropa dövlətləri ilə balanslaşdırılmış münasibətlər saxlayaraq həm regional, həm də qlobal səviyyədə etibarlı tərəfdaş kimi mövqeyini gücləndirmişdir [3]. Azərbaycanın Avropa ilə münasibətlərində ən vacib istiqamət enerji əməkdaşlığıdır. Xüsusilə TANAP və TAP layihələri Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyində rolunu xeyli artırmışdır. Bu layihələr vasitəsilə Azərbaycan qazı Türkiyə üzərindən Yunanıstan, Albaniya və İtaliya kimi ölkələrə çatdırılır və Avropa bazarına çıxış təmin olunur [6, s.175]. Azərbaycan həmçinin Avropa İttifaqı ilə “Şərq Tərəfdaşlığı” proqramı çərçivəsində əməkdaşlıq etmişdir. Bu əməkdaşlıq iqtisadi islahatlar, investisiya mühiti, nəqliyyat dəhlizləri və rəqəmsal inkişaf sahələrini əhatə etmişdir. Avropa İttifaqı Azərbaycanla enerji təhlükəsizliyi və ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsində maraqlı tərəf kimi çıxış edir.

Nəticə. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycanın xarici siyasəti müstəqillikdən sonra milli maraqlara əsaslanan çoxşaxəli və balanslaşdırılmış strateji xətt kimi formalaşmışdır. Qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələr yerinə yetirilmiş, Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas inkişaf mərhələləri, prioritet istiqamətləri və beynəlxalq münasibətlər sistemində rolu təhlil olunmuşdur. Araşdırma zamanı irəli sürülən hipotez öz təsdiqini tapmışdır. Müəyyən olunmuşdur ki, balanslaşdı-

rılmış diplomatiya, enerji siyasəti və strateji tərəfdaşlıqlar Azərbaycanın beynəlxalq mövqeyinin güclənməsinə, regional təhlükəsizliyin təmin olunmasına və ölkənin etibarlı tərəfdaş kimi tanınmasına mühüm təsir göstərmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbasbəyli A. Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlər sistemi. Bakı: Elm, 2017.
2. Əliyev İ. Müstəqil Azərbaycan və xarici siyasət strategiyası. Bakı, 2020.
3. Həsənov Ə. Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı: Zərdabi LTD, 2015.
4. Hüseynova S. Azərbaycan diplomatiyası və regional siyasət. Bakı, 2021.
5. Məmmədov F. Beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı, 2018.
6. Qasimov M. Müasir dövrdə Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı: Təhsil, 2019.
7. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi. 2025. İnternet resursu: <https://mfa.gov.az/az/news/no40525> [03.06.2026].
8. Azərbaycan Respublikası Prezident Kitabxanası. 2023. İnternet resursu: <https://files.preslib.az/projects/heydaraliyev/articles/he0962.pdf> [03.06.2026].
9. Heydər Əliyev Fondu. 2026. İnternet resursu: <https://heydar-aliyev-foundation.org/en/content/blog/55/ACTIVITIES> [03.06.2026].

ШАХИСМАЙЛ ИСМАЙЛОВ

*Азербайджанский университет языков, Азербайджанский университет
доктор философии по историческим наукам, доцент*

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА ПОСЛЕ ОБРЕТЕНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ

В статье исследуются формирование и развитие внешней политики Азербайджана после восстановления государственной независимости. Актуальность исследования обусловлена укреплением позиций Азербайджана в системе региональных и международных отношений, расширением энергетической дипломатии страны и влиянием новых геополитических реалий, сформировавшихся после Отечественной войны 2020 года. Цель исследования заключается в определении основных направлений, приоритетов и роли внешней политики Азербайджана в международных отношениях в период независимости. В работе использованы методы историко-сравнительного анализа, системного анализа и контент-анализа. Проведено сравнительное исследование внешнеполитических стратегий, реализованных в периоды президентства Гейдара Алиева и Ильхама Алиева. Результаты показывают, что внешняя политика Азербайджана формировалась на основе защиты национальных интересов, обеспечения территориальной целостности, развития энергетической дипломатии и расширения стратегических партнёрств.

Ключевые слова: внешняя политика Азербайджана, энергетическая дипломатия, международные отношения, стратегическое партнёрство, Карабахская война, региональная безопасность, сбалансированная дипломатия.

SHAHISMAYIL ISMAYILOV

*Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan University
PhD in History, Associate Professor*

FORMATION AND DEVELOPMENT OF AZERBAIJAN'S FOREIGN POLICY AFTER INDEPENDENCE

The research seeks to explore the development and transformation of the Azerbaijani foreign policy strategy after the restoration of its independence. Such relevance of the topic is connected with

the expansion of the role of the state within the context of the international community, the rise in importance of energy policy, and new geopolitical processes that were formed after the Patriotic War of 2020. The key objective of the research includes the identification of the main directions, priorities, and international functions of Azerbaijani foreign policy in the period of post-independence. Historical-comparative analysis, systematic analysis, and content analysis are the methodology for this research. The comparative study of foreign policy strategy under two leaders of the country (Heydar Aliyev and İlham Aliyev) is carried out.

Keywords: Azerbaijan's foreign policy, energy diplomacy, international relations, strategic partnership, Karabakh War, regional security, balanced diplomacy.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 03 iyun 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 02 oktyabr 2026-cı il.

Rəyçilər: t.e.d. Həbil Məmmədov, t.e.d. İsmayıl Məmmədov.
